М.М. Пашко, асп.

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ Й ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛІВ КОРПОРАЦІЇ

Висвітлюється проблема стратегічного управління формуванням конкурентних переваг і розвитку корпорації в постіндустріальну епоху на основі системно-інтеграційної концепції підприємства шляхом виділення різних типів капіталів.

Problem of strategic management of competitive advantages formation and corporations development in post-industrial epoch on the basis of systemic-integrative concept of an enterprise by means of determination of different types of capitals.

Глобалізація є якісно новою фазою розвитку світового господарства. Нові якісні зміни визначаються в значній мірі всезростаючою активністю корпорацій, і в першу чергу ТНК, операції яких обумовлюють не лише посилення масштабів фінансової глобалізації, але й зростання інтеграційних процесів при здійсненні прямих іноземних інвестицій.

У всіх тенденціях розвитку світового господарства основним і вирішальним фактором є діяльність ТНК. Транснаціональні корпорації з'являються як безпосередні учасники всього спектру світо господарських зв'язків. Їхня діяльність охоплює всі галузі народного господарства, а в сферу їхніх інтересів входить все більша кількість країн в усіх регіонах світу. Багато ТНК за своєю економічною потужністю цілком порівнянні із традиційними учасниками міжнародних економічних відносин - державами. Тому в процесі своєї діяльності, спрямованої в основному на отримання максимального прибутку, ТНК значною мірою впливають на економічний розвиток як материнських, так і приймаючих країн, відіграють найважливішу роль у формуванні міжнародної конкурентоспроможності країн.

Метою даної статті є дослідження формування капіталів корпорації, як одного із головних чинників у набутті конкурентних перевах.

Проблемами вивчення певних аспектів даного напрямку займалися Рід Е., Коттер Р., Гілл Є., Сміт Р., Геєць В., Семиноженко В., Жаліло Я., Собкевич О. Чемодуров О., Тутік С., Алексеєнко Л., Базилевич В., Чухно В. та інші.

Стратегічна орієнтація корпорацій стає одним з імперативів сучасного етапу розвитку економіки України. Практика показує, що корпорації, позбавлені чіткої стратегічної орієнтації відносно створення й розвитку капіталів, не здатні сформувати ключові фактори успіху в конкурентному суперництві. Тому проблематика розвитку великого бізнесу в умовах складного трансформаційного періоду в Україні й пошук нових підходів до розробки проблеми стратегічного управління корпораціями є актуальними.

"Розвиток" закономірно стає ключовим поняттям сучасної економічної науки. Сучасному етапу розвитку української економіки властива потреба в забезпеченні глобальної конкурентоспроможності й стабільності економічного розвитку корпорацій.

Об'єктом розгляду є соціально-економічні системи, зокрема корпорації, а предметом - політика їхнього розвитку, заснована на формуванні у внутрішнім середовищі конфігурації капіталів, адекватної стратегічним цілям і вибраній стратегії.

Особливості формування й реалізації політики розвитку на мікрорівні обумовлені природою й способом організації відносин у відносно локальній господарській системі.

Суб'єктом політики розвитку на мікрорівні виступає сама корпорація як органічна й розвиваюча система відносин, як структурно складна відкрита економічна система.

Політика розвитку на мікрорівні стратегічно орієнтована перспективними цілями корпорації. У процесі формування й реалізації політики розвитку на мікрорівні складається взаємодія ряду компонентів внутрішнього середовища корпорації (власників капіталу, менеджменту, персоналу й капіталів).

У науковій літературі особлива увага приділяється методології вирішення проблем формування, як правило, природно-ресурсного, фінансового й виробничого капіталів.

Розвиток корпорації в постіндустріальному суспільстві, на відміну від традиційного підходу, базується не лише на виділенні в її внутрішньому просторі й створенні певної конфігурації капіталів (природно-ресурсного, фізичного (виробничого), фінансового, людського, підприємницького, соціального, споживчого або клієнтського (ринкового), організаційного, інформаційного) [2, ст. 21].

Я. Корнаі стверджує, що розвиток системної парадигми приведе до інтеграції неокласичної, інституціональної й еволюційної концепцій розвитку. Системна парадигма прагне до багатобічного розгляду соціально-економічних утворень як комплексів, із рисами технологічних, економічних, соціальних, інституціональних, біологічних та інших систем.

Конфігурація й структура капіталів підприємства повинні формуватися під вирішення певних стратегічних проблем, характерних для етапу переходу до інноваційно-інвестиційного шляху розвитку й руху від трансформаційного періоду в рамках індустріального суспільства до постіндустріального. Новий погляд на капітали підприємства полягає зовсім не в їхній структуризації (реструктуризації), а у виділенні й визнанні тих видів капіталів, які мали несуттєве значення і за різними причинами, якщо не ігнорувалися, то, швидше за все, недооцінювалися. З переходом до ринкової економіці й зростанням впливу нематеріальних факторів на становище корпорації на ринку значимість інших капіталів зростає, особливо в галузях економіки знань. Зміна структуризації капіталів відображає природну еволюцію: класична концепція капіталів відповідала доіндустріальній праці, неокласична - індустріальній, для постіндустріального суспільства, що йде на зміну, потрібна нова концепція [2, 3].

Новий методологічний підхід, запропонований Б. Клейнером [2] і розвинений О. Іншаковим [1] та ін., як системно інтеграційна концепція підприємства, пов'язаний з виділенням інших форм капіталу для розвитку складної господарської системи, зокрема, ментального, культурного, інституціонального, когнітивного й ін. [2, ст. 21]. Корпорація розглядається як конфігурація капіталів. Причому конфігурація капіталів складається з «ядра» і його «обрамлення». Їхня конфігурація детермінується станом зовнішнього й внутрішнього середовища, пріоритетами, стратегічними цілями, вибраною стратегією розвитку бізнесу, а також обмеженістю доступних ресурсів корпорації.

З погляду еволюційного й конфігураційного підходів, не лише розглядаються сутність різних капіталів корпорації, але й пропонується модель корпорації, що являє собою конфігурацію капіталів.

Розвиток корпорації, на відміну від традиційного підходу, базується на ідеї створення певної конфігурації капіталів (фізичного (виробничого), підприємницького, «людського», соціального, фінансового, споживчого, або клієнтського (ринкового), структурного,

організаційного) і навіть ментального й культурного [2, ст. 21]. Конфігурація й структура капіталів корпорації повинна формуватися під рішення певних стратегічних проблем.

Перевагою капіталу для постіндустріального бізнесу стає його здатність створювати нову вартість, а не його розмір. Дотепер саме нарощування виробничих потужностей, тобто збільшення розміру, насамперед, фізичного капіталу, вважалося засобом економічного зростання. Об'єднання капіталів корпорації й надання їм конфігурації забезпечують соціально-економічний ефект, коли вони взаємодоповнюють і відтворюють одне одного.

Розгляд корпорації як деякої конфігурації капіталів приводить до необхідності побудови «ґрат» капіталів, як «кристалічних ґрат» з «атомами» (елементами капіталу) у її вершинах. Окремі елементи різних капіталів корпорації взаємодоповнюють і взаємопроникають одне в одного. Між окремими капіталами може виникнути, за певних умов, ефект дифузії, що надає сукупному капіталу нові властивості й може привести до синергетичних ефектів на підприємстві. Причому настання таких ефектів можливе навіть тоді, коли стратегічні відповідності між бізнесами мінімальні в рамках корпорації.

Корпорацію можна представити у вигляді певного набору капіталів (ресурсів), що лежать в основі її конкурентної переваги, на що й спрямовано корпоративну стратегію розвитку. Певне конфігурування капіталів (ресурсів) дозволяє їх не лише диференціювати, але й придати їм ті якості в новому поєднанні, які могли б народжувати конкурентна перевага, відмінне від інших одиничних і менш цінних.

Система капіталів підприємства, залежно від пріоритетів розвитку й вибраної стратегії, може бути представлена різними структурами - капіталограмами розвитку.

Капіталограма підприємства змінюється під дією низки факторів: стану зовнішнього середовища і його ризиків, прийнятих стратегічних цілей і стратегії, особливостей його бізнесів, а також від цільової функції.

Зазначені фактори визначають набір окремих видів капіталу в сукупному капіталі підприємства. Гіпотеза полягає в тому, що за аналогією зі структурою організації, як сукупності ланок, повноважень і функцій, очевидно, можна говорити й про структуру капіталів - капіталограму корпорації.

Кожний вид капіталу має внутрішню структуру, взаємозв'язки зі своїми елементами й мікровідносини.

Виникає явище дифузії капіталів, сформованих у рамках бізнес-системи. Елементи кожного капіталу, як «атоми», присутні одне в іншому, надаючи нові якості підприємству, і приводячи в кінцевому підсумку, до синергетичних ефектів. Дослідження відповідності типології підприємств і конфігурації капіталів (капіталограма) становить певний інтерес. Виникає проблема стратегічного управління формуванням оптимальної конфігурації сукупності капіталів підприємства.

Конфігурація капіталів визначається цільовою функцією, що детермінується: зростанням клієнтської бази, обсягом портфеля замовлень і продажів, величиною прибутку й оподатковуваної бази, цінністю робочих місць, задоволеністю клієнтів, лідерством у бізнесі, сильною внутрішньою й зовнішньою соціальною політикою, дружнім зовнішнім середовищем.

Алгоритм реалізації такого підходу включає наступні основні етапи: виділення ядра розвитку господарської системи підприємства й периферійних зон («обрамлення ядра»)

даної системи; аналіз внутрішньої структури ядра розвитку; встановлення основних факторів внутрішньої структури ядра розвитку; визначення ролі кожного фактору в процесі досягнення вартої перед господарською системою мети, тобто у формуванні ефективної промислової політики на мікрорівні.

Виділення «ядра» і «обрамлення» капіталів розвитку приводить до модифікації формату виробничої функції. При цьому валовий продукт підприємства (Qпр) у рамках виробничої функції нового формату з'являється як функція декількох аргументів-капіталів:

Qпр = F(Peop, Tech, Rn, Fin) + G(Ins, Org, Inf) + Z(Int, Cul, Mc),

де Peop - людський фактор;
Tech - технологічний капітал;
Rn - природно-ресурсний капітал;
Fin - фінансовий капітал;
Ins - інституціональний капітал;
Org - організаційний капітал;
Inf - інформаційний капітал;
Int - інтелектуальний (когнітивний) капітал;
Cul - культурний капітал;
Mc - ментальний капітал.

Капітали, що беруть участь у формуванні конфігурацій і створенні ґрат капіталів, утворюють групи:

- трансформаційну - у складі людського (Peop), технологічного (Tech), природно-ресурсного (Rn), фінансового (Fin) капіталів. Їхня взаємодія формує розходження між продуктами бізнес-діяльності. Дана група капіталів детально досліджена іноземними й вітчизняними економістами.

- трансакційну - у складі інституціонального (Ins), організаційного (Org) та інформаційного (Inf) капіталів. Їхній вплив спричиняється спільність соціально-економічної форми продуктів бізнес-діяльності. Фактори даної групи відносяться до числа ринкових. Однак важливість їхнього впливу недостатньо враховується й оцінюється. Вони детально розроблені в працях представників інституціонального напрямку економічної науки (Д. Норта, О. Уільямсона й ін.). На мікрорівні до інтегруючих факторів практично можна віднести: структуру й комплекс функцій, виконуваних системою управління (організаційний капітал), затверджені в процесі відтворення норми, стандарти й правила взаємодії основних компонентів внутрішнього середовища підприємства (інституціональний капітал), способи інформаційного забезпечення фінансово-господарської діяльності, інструменти маркетингу й портфель інновацій підприємства (інформаційний капітал).

- інтегруючу - у складі інтелектуального або когнітивного капіталу (Int), культурного капіталу (Cul), ментального капіталу (Mc) [3, 4].

Виділені капітали становлять ґрати (ядро й обрамлення) капіталів корпорації, визначають її розвиток і встановлюють можливості й обмеження розвитку на мікрорівні. Кожна ґрата визначає структуру й стан ядра капіталів, задає якісні й кількісні характеристики цілей, що орієнтують на стійкий й ефективний розвиток.

Будь-яка корпорація, з погляду внутрішнього простору, являє собою не тільки відкриту, але й багатомірну, багатокомпонентну, багатопроцесну й навіть об'ємно-мережну соціально-економічну систему. Корпорація, як сукупність капіталів, повторює або виступає як проекція її зовнішнього середовища. Завдяки формуванню специфічної конфігурації капіталів, адекватної, насамперед, зовнішньому середовищу, корпорація є носієм унікальних конкурентних переваг.

Тому буде доречним висловлення професора В.А. Мау про те, що «фундаментальна проблема сучасного розвитку полягає в тому, що наше суспільство зіштовхується з істотно іншими викликами економічного зростання, і тому було б украй наївно намагатися вживати традиційних заходів економічної політики, міри наздоганяючої індустріалізації до сучасних українських викликів» [5, ст. 39].

Таким чином, одним з інноваційних способів створення конкурентних переваг підприємства є побудова певної конфігурації капіталів - капіталограми корпорації.

Основне завдання стратегічного управління полягає у створенні, формуванні й розвитку деякої конфігурації капіталів із чіткою орієнтацією на ринкову ситуацію. Безсумнівний інтерес представляє вивчення властивостей різних конфігурацій капіталів, механізмів їх формування, а також забезпечення їхньої адекватності вибраним стратегічним цілям і стратегії розвитку корпорації.

Література:

1. Иншаков О.В. О стратегии Южного макрорегиона России (Методологические и методические проблемы формирования). – Волгоград: Изд-во Волгоград. гос. ун-та, 2003. – 96 с.
2. Клейнер Г.Б. Реакция предприятий на внешние изменения: ответ системно-интеграционной теории // Стратегическое планирование и развитие предприятий. Пленарные доклады Пятого всероссийского симпозиума. – М.: ЦЭМИ РАН, 2005. – С. 18–29.
3. Клейнер Г.Б. Эволюция институциональных систем. – М.: Наука, 2004. – 240 с.
4. Стратегический ответ России на вызовы нового века / Под общ. ред. Л.И. Абалкина. – М.: Изд-во «Экзамен», 2004. – 602 с.
5. Мау В.А. Догоняющая модернизация в современной России // Стратегическое планирование и развитие предприятий. Пленарные доклады Пятого Всероссийского симпозиума. – М.: ЦЭМИ РАН, 2005. – С. 37–43.